

УДК:165:37

О.І. ЛУКЬЯНОВА (старший викладач кафедри філософії)
 Запорізький національний технічний університет, Запоріжжя, Україна
 E-mail: lukois@ukr.net

СУЧАСНИЙ СТАН ІНДИВІДУАЛЬНИХ І СУСПІЛЬНИХ МЕХАНІЗМІВ ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

За наявності теоретично опрацьованих засад гуманітаризації українського суспільства спостерігається гальмування практичної реалізації процесу. Однією з його причин визначено несформованість індивідуальних механізмів гуманітаризації, що обумовлена проблемами особистісного розвитку.

Ключові слова: індивід, соціальна природа особистості, планетарна свідомість, концепція гуманітаризації українського суспільства, спрямованість особистості.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Сучасний духовний стан українського суспільства одноставно оцінюється вкрай негативно і науковцями, і діячами мистецтва, і представниками релігійних конфесій. Серед найнегативніших факторів такого стану передусім:

- некерованість процесів становлення демократичного суспільства;
- неможливість скористуватися ціннісними орієнтирами своїх батьків;
- неузгодженість системи виховання й освіти, що веде до сполучення протилежних тенденцій у суспільній свідомості;
- послаблення ролі родини і освітніх закладів в процесі виховання.

Не випадково людина ХХ століття західними вченими класифікована як «явище явно патологічне», оскільки виразно послабшала її здатність мислити. Сучасна технологічна цивілізація підмінює здатність мислити її імітацією – здатністю механічно нагромаджувати думки, факти, правила, зразки. Це підтверджує факт дефіциту саморефлексії у сучасної людини.

Сила негативних факторів, що розгублюють людину, найбільш виразна, коли набуває форми страху. Почуття страху, разом з іншими емоціями, люди здобули від своїх пращурів. Розвинутий мозок сучасної людини до певних небезпек додає й надумані, позбутися яких важче саме через їх потенційність. Тому людині доводиться долати не тільки страх, а й ілюзію страху. Але ілюзія страху зникає, коли ми набуваємо необхідні знання, досвід, і більш повно усвідомлюємо ситуацію.

Аналіз наукових досліджень. Нівелювати вплив негативних факторів на суспільний розвиток покликані суспільні механізми загальнокультурного розвитку людини – виховання й освіта. Сучасний їх стан характеризується як реформаційний, і оптимізму додають виключно обрані напрямки і поставлені завдання. Зміна пріоритетів в освітянській діяльності передбачає перехід від «установки учня на придбання знань до парадигми розуміння природи людини як людини-духовної, пріоритетною метою якої є виховання власної особистості, що і складає підґрунтя духовно-практичної парадигми освіти» [3; 39]. Більш швидко духовно-практична парадигма в освіті прижи-

вається в дошкільному і початковому навчанні у вигляді розвиваючих методик. В основу цих методик (серед яких загальновідомі методики Ш.Амонашвілі, М.Зайцева, Б. та Л.Нікітіних) покладено природне бажання дитини діяти. Важливим є збільшення напрямків ознайомлення дошкільнят з оточуючим світом, яке зафіксоване методичними виданнями, принаймні в останні п'ять років. Духовно-практична парадигма в шкільній освіті збагатилася особистісно-орієнтованим навчанням, в якому навички самостійного мислення і діяльності є пріоритетними. Доволі позитивний результат дає поширення психологічного супроводу у шкільному навчанні.

На ґрунті взаємопроникнення декількох наукових дисциплін: культурології, етнології, екології, екологічної психології, педагогіки, синергетики розроблено новий напрямок педагогіки – планетарна педагогіка. На планетарну педагогіку покладаються надії в вихованні людини планетарної свідомості. Під планетарною свідомістю розуміється сутнісна єдність людини з людством і природою, сприйняття світу як цінності, безпосередня участь в культурному, соціальному і науковому процесах. Планетарна педагогіка реалізує пошук засобів і шляхів формування єдності людини зі світом, на засадах набуття цілісності самою людиною.

Україна підтримала нову педагогічну парадигму вищої освіти – «Вища освіта в XXI столітті: підходи і практичні заходи», яка орієнтує педагогічну інтелігенцію на ідею гуманітаризації освіти, що була сформульована ЮНЕСКО.

Головною проблемою гуманітаризму в освіті постає питання: на що зорієнтувати мислення студентів та їх практичні здібності? Серед практичних кроків експертами ЮНЕСКО була розроблена середньострокова стратегія розвитку, в якій йдеться про запровадження такої системи освіти, яка допоможе новим поколінням інтегруватися у суспільство майбутнього, характерними рисами якого стануть прагнення до мирного співіснування, повага до демократії та прав людини, порозуміння на міжнародному рівні, підтримка культурного плюралізму та міжкультурного діалогу в умовах інформаційної революції. В стратегії розвитку освіти виокремлено чотири головні напрями навчання: 1. Вчитись знати, розвивати здібності та здобувати знання протягом всього життя. 2. Вчитись діяти, тобто отримувати та вдосконалювати практичні уміння в усіх галузях життєдіяльності. 3. Вчитись жити разом, успішно співпрацювати та контактувати з різними людьми на основі знання та поваги до їхньої історії, традицій та духовних цінностей. 4. Вчитись бути, що передбачає розвиток почуття незалежності та водночас особистої відповідальності за долю світу.

Таку тенденцію можна охарактеризувати як складання нової парадигми в педагогіці, що фокусується на гуманізації освіти, призначення якої полягає у формуванні відповідальної і совісної особистості, яка здатна створювати світ справжнього людського буття. В цьому сенсі показовою є тематика науково-практичних конференцій: гуманізація і гуманітаризації вищої освіти, шляхи та напрями розвитку освіти в XXI столітті, шляхи духовного розвитку людини і суспільства, проблеми духовної свободи особистості.

Виокремлення аспектів проблеми, які ще недостатньо вивчені. Зауважимо, що на сьогоднішній день теоретичний аспект реформування соціальних інститутів виховання й освіти так і залишається більш розробленим, ніж практичний. До того ж соціальні механізми гуманітаризації суспільства поступаються індивідуальним у своїй мобільності. Перші виграють роль засад на яких відбувається зростання особистості і не в змозі виконати «роботу» других. Так налагоджене патріотичне, національне, соціально спрямоване виховання складає умову соціальної спрямованості особистості. Але як свідчить досвід освітянської роботи, нестача в соціально спрямованому вихованні озивається неспроможністю особистості соціалізуватися належним чином – так, щоб посприяти розвитку суспільства. Це є комплексна проблема нашого сьогодення. Її роз’язання пов’язано із наповненням виховання соціогуманітарним змістом і акцентуацією суспільної значущості самореалізації особистості. Малоєфективність індивідуальних механізмів гуманітаризації нашого суспільства напряду обумовлена викривленням розуміння сутності особистості у більшості громадян.

Формування мети та завдань статті. Метою статті є пошук причини гальмування впровадження гуманітаризації в соціальну практику українського суспільства.

Виклад основного матеріалу. Вплив західної моделі виховання, соціальних цінностей європейської культури та певних фактів соціально-економічної історії українського народу мав наслідком усталення цінностей індивідуалізму. В результаті чого ужиток дефініції «особистість» у більшості випадків виявляється некоректним. З малечку сучасна українська дитина чує від дорослих, що вона є особистістю. Але ужиток означеної дефініції частіше пов’язаний із зазначенням її індивідних, унікальних характеристик. Тобто первинні якості (характеристики конкретного індивіда) видаються за особистісні, причому нівелюється соціальна значущість особистості, втрачається розуміння соціальної природи особистості. Як наслідок, дефініції «індивід» і «особистість» використовуються як синоніми, причому екзистенційний наголос в дефініції «особистість» отримує саме унікальність, залишаючи втраченою атрибутивну соціальність особистості. Плутанина у значеннях дефініцій озивається світоглядними корективами. Людина стає егоцентричною і соціальноіндеферентною. В результаті процес гуманітаризації позбавляється індивідуальних чинників. Гуманітаризацію суспільства не можливо уявити без живих соціальних, загальнолюдських, загальнопланетарних цінностей. Йдеться про докладання зусиль на пошук таких рішень, що стануть у нагоді і людині, і суспільству, і природі, і Планеті в цілому. Ідея, що особистість не є дарунком Природи, хоча в потенції і міститься в будь-якій людині, а виявляється здобутком власної праці, у недавньому минулому актуалізувалася на межі XVIII-XIX століть. Французьке Просвітництво, поставши перед завданням нагального суспільного будівництва, висуває ідею виховання «людяного» в людині, як одного з важелів формування

Сучасний стан індивідуальних і суспільних механізмів гуманітаризації українського суспільства

нового суспільства. Чинником людяного в людині є освіта (за що і ратували просвітники XVIII ст.), приналежність до рідної культури, самореалізація індивідних здібностей на користь суспільству. З останнім якраз і виявилась проблема. Формування особистості починається з привласнення, логічним наслідком чого має бути відчуження себе в зовнішній простір. Особистість тим змістовніша, чим більше циклів має процес її конституювання. За М. Шелером, особистість – це те, що тільки но об'єктивувалось, і знов готується до цього. Тож особистість завжди незавершена. Відчуваючи це, Володимир Соловйов нарікає особистість «особливою формою нескінченного змісту». Акцентуючи соціальну спрямованість особистості, уточнимо: особистість є індивідуальною формою соціального змісту.

Вважаємо, що сьогодні дієвим чинником індивідуального механізму гуманітаризації є самовиховання спрямованості особистості. В самому загальному розумінні спрямованість особистості – це самокерування власним духовним розвитком. В обраному нами контексті спрямованість особистості визначається як соціально задана і індивідуально-обумовлена вибірковість видів і форм соціальної діяльності, яка унаочнює міру і характер привласнення суспільних відносин [2]. Коли людина тільки вчиться діяти, відбувається становлення спрямованості на реалізацію опанованих соціальних сил. Спрямованість, базуючись на засадах активності постає надійним механізмом перетворення можливості в дійсність. А. Ільїн зазначає, що становлення спрямованості відбувається в ході привласнення особистістю суспільних відносин в процесі соціальної діяльності та оцінюванні її результатів в загальних, планетарних масштабах. Останнє окреслює різницю між цілеспрямованістю як рисою характеру, що здатна задовольнити будь-які потреби людини і спрямованістю особистості, яка обумовлює врахування особистістю різних планів буття. Перша може стосуватися виключно індивідуальних цілей. Друга ж убережена від того, бо формується на теренах загальнолюдської, планетарної позиції.

Формування спрямованості можна розглядати і як наслідок становлення соціальних сил особистості в процесі виховання і самовиховання моральних етичних почуттів, смаку як внутрішніх критеріїв вибору. Зауважимо, що чуттєві індивідуальні механізми формування спрямованості особистості складають ґрунт раціональних, сплітаючи воєдино творчі стихії споглядання і практичної активності, завдяки яким людина в змозі опанувати нові плани буття. Спрямованість виявляється тим засобом, яким особистість торує шлях власного розвитку. І одночасно – механізмом гуманітаризації суспільства. Спрямованість зміцнюється у ролі зазначеного чинника поволі зростання особистості. Висновки і перспективи подальших досліджень. Ситуація гальмування практичного впровадження гуманітаризації в українському суспільстві обумовлена несформованістю її індивідуальних механізмів, головним чинником яких є особистість. З огляду на це, нагальним постає завдання переосмислення змісту і ролі виховної роботи, яка в останні роки освітянської практики зійшла нанівець, поступившись економічним факторам навчального процесу. Другим провідним завданням

Лукьянова О.І., 2013

забезпечення особистісного зростання громадян є відтворення соціального змісту особистості. Людина, яка пізнала позитивний вплив розуміння свого коріння, акцентуації сенсу буття, творчості, здорового способу життя, краси природи і краси людини, прикладів щирих людських стосунків, навчилася діалектично мислити і самореалізовуватися, зможе в житті відрізнити прекрасне від потворного. Соціальноспрямована людина детермінує і себе і суспільство. Її активність, творчість, свобода стають джерелом різноманіття, тобто «всезагальним», і в такий спосіб нівелюють негативний вплив соціально-економічної ситуації.

Список використаної літератури:

1. Загарницька І. І. Духовне виховання особистості в контексті реалій сучасного життя / І.І. Загарницька // Гілея (науковий вісник): зб. наук. праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – Вип. 7. – К., 2007. – С. 44–53.
2. Ильин А. Л. Направленность личности: автореф. дис. на соискание науч. степени доктора. филос. наук : спец. 09.00.01 / А. Л. Ильин. – Уральский гос. ун-т. – Свердловск, 1984. – 17 с.
3. Каюк Т. В. Соціальні тенденції розвитку вітчизняного освітнього простору // «Філософія в умовах сучасних соціокультурних викликів»: Всеукраїнська науково-теоретична конференція (11-12 жовтня 2012р.): Матеріали доповідей та виступів. – Черкаси: «ІнтролітаТОР», 2012. – 344 с. – С.333-3337.
4. Осипов А. О. Духовність і освіта // «Актуальні моделі освіти та здоров'я духовного розвитку людини і суспільства»: тези доповідей V міжнародної науково-практичної конференції. – Національний технічний університет КПІ. – Київ – 26–28 травня, 2005 р. – 60 с. – С. 39.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Zaharnytska I.I. Dukhovne vykhovannia osobystosti v konteksti realii suchasnoho zhyttia/I.I. Zaharnytska//Hileia (naukovyi visnyk): zb.nauk.prats/ Hol.red. V.M. Vashkevich. – Vyp. 7. – K., 2007. – S. 44 – 53.
2. Ilin A.L. Napravlennost lichnosti: avtoref.dys. na soiskaniie nach. stepeni doktora filos. Nauk: spets.09.00.01 / A.L. Ilin. – Uralskii hos. un –t. – Sverdlovsk, 1984. – 17 s.
3. Kaiuk T.V. Sotsialni tendentsii rozvytku vitchiznianoho osvithnoho prostoru// “filosofia v umovah suchasnyh sotsiokulturnyh vyklykiv”: Vseukrainska naukovo – teoretychna konferentsiia (11 – 12 zovtnia 2012r.)”: materialy dopovidei ta vystupiv. – Cherkassy: “IntrolitaTOR”, 2012. – 344s. – s. 333 – 337.
4. Osypov A.O. Dyhovnist i osvita// “Aktualni modeli osvity ta zdorovia duhovnoho rozvytku liudyny i suspilstva”: tezy dopovidei V miznarodnoi naukovo – praktuchnoi konferentsii. – Natsionalnyi tekhnichnyi universytet KPI. – Kyiv – 26 – 28 travnia, 2005r. – 60 s. S.39.

ЛУКЬЯНОВА О.И. (старший преподаватель кафедры философии)
Запорожский национальный технический университет, Запорожье
E-mail: lukois@ukr.net

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ИНДИВИДУАЛЬНЫХ И ОБЩЕСТВЕННЫХ МЕХАНИЗМОВ ГУМАНИТАРИЗАЦИИ УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА

При наличии теоретически разработанных принципов гуманитаризации украинского общества наблюдается торможение практической реализации процесса. Одна из его причин состоит в несформированности индивидуальных механизмов гуманитаризации, что непосредственно связано с проблемами личностного развития.

Сучасний стан індивідуальних і суспільних механізмів гуманітаризації українського суспільства

Ключевые слова: индивид, социальная природа личности; планетарное сознание; концепція гуманітаризації українського общества; направленность личности.

О. LUKYANOVA (Senior Lecturer Department of Philosophy)
Zaporozhye National Technical University, Zaporozhye
E-mail: lukois@ukr.net

MODERN STATE OF INDIVIDUAL AND PUBLIC MECHANISMS OF HUMANITIES OF UKRAINIAN SOCIETY.

The problem of humanization of the Ukrainian society is not new in social-philosophic discourse. Discussions in education and science are held mainly around study technologies, education contents, gradual but methodical reduction of human sciences, etc. This article deals with a paradox situation when there are theoretically elaborated approaches to humanization while there is suppression of practical realization of the process. The article vindicates the thought that social mechanisms of humanization of society concede to individual in their mobility. The first ones play the role of those that enchant the growing of the personality. The last one is quite problematic today because of negative influence of western educational model, individualistic values of European culture and certain facts of social-economic history of Ukrainian people.

Key words: individual, social nature of personality; planetary consciousness; theory of humanities of Ukrainian society

Стаття надійшла до редколегії 20.11.13

Прийнята до друку 30. 11.13

Рецензент: к.ф.н., доц., доц.. Богуславська О.Г.